

N:r 6 — Årg. 3

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1946

JULBETRAKTELSE

»Varen icke förskräckta, Se, jag
bådar eder en stor glädje...»
Luk. 2: 10

Huru många gånger ha icke profeten Jesajas tunga men löftesrika epistelord: »Det folk som vandrar i mörkret skall se ett stort ljus; ja, över dem som bo i dödsskuggans land skall ett ljus skina klart...» lästs från altaret i de estlandssvenska helgedomarna. Dessa ord ha icke framförts med religionshistorisk accent, utan såsom ett ämne för dagen, ja, som ett tema utan variationer för en folkspillra i församlingen...

Vi estlandssvenskar minnas särskilt julen 1940 i Reval och julen 1943 på Ormsö. Det var mörka jular båda två. Kyrkoporten i Revals svenska kyrka var stängd, och vi samlades i stället i församlingssalen, dit etervågor ännu obehindrat från andra sidan Östersjön sände till oss julevangeliets fridsbudskap. På Ormsö saknades bjällerklangen och det ljusa snötäcket. Det rådde ingen stämning varken ute eller inne. Det glada budskapets högtid blev en mörkrets tid. Minnena voro dystra och framtiden oviss. För många var det den sista julen bland de levande och bland de egna, för flertalet blev det ett farväl till de ålderdomliga helgedomarna där de som små i föräldrars och syskons sällskap mötte upp till ottan med de tindrande julljusen. Där lyste i St. Olai på Ormsö den gamla Bussby-kronan talande om de tvångsförflyttades sista gåva till sina fäders kyrka, där tindrade de levande altarljusen från Epitafiet med Carl XII initialer i St. Mikaelstempelt. Från predikstolen i St. Catharina på Nuckö talades samma kära svenska modersmål som under Gustaf Adolfs tid då de första prästerna sändes över från Västgötabygden. De gamla sjöfararnas beskyddarinna, St. Magdalena på Runö, trotsade stormarna i Rigaviken och lät stamfränderna på Nargö, Rågöarna, Odinsholm, Vippal, Korkis och på andra platser landet runt samlas till nordisk jul. — Men julottan var ju

förmer än enbart en nordisk fest, en helig svensk sed som hölls i helg: den var samtidigt en ljusets och livets hälsning från ovan.

Må därför vi, som i dag icke behöva fira en dyster ockupationsjul, med tacksamhet stanna inför det gamla men dock ständigt nya julbudskapet:

JULEN — GÄVORNAS HÖGTID.

I

Julen — Guds gåva till människorna.

Det berättas att en präst i Estlands svenskbygd för mycket länge sedan en julmorgon skall ha sagt till sin julförsamling: »Kära församlingar, ni vet ju ändå vad julevangeliet handlar om. Därför är det onödigt att vi längre fryser i denna oeldade helgedom. Det är nog bäst att var och en fortast återvänder hem till sitt.»

Orden voro tvivelsutan en överraskning för julförsamlingen, men — de voro samtidigt också en tankeställare. Det fanns väl knappast någon som inte visste vad julevangeliet handlade om, men det fanns även många sådana som endast en gång om året intog sina reserverade platser i kyrkbänken, och detta hände på julmorgonen.

Redan som små ha vi fått höra, vad som hände i Betlehem: det var ängeln som talade om det för människosläktet. Barnet låg i krubban — om man så vill, en helt vanlig tilldragelse, som ej behöver väcka något uppseende. Det är tankegångar som ofta återkommer i den övermättade materialismens tidevarv, men äro dess värre ej heller ovanliga bland julotteförsamlingen i vårt sekulariserade kyrkoliv. Men, som sanna kristna måste vi dock bekänna, att varje barn är en gåva från Gud, ja, t. o. m. ett under. Och tilldragelsen i Betlehem var ingen episod, utan en världshistorisk händelse, det var ett himmelskt budskap »ty idag har en Frälsare blivit född åt eder... han är Messias, Herren». Och ännu mer än så hände denna gången i Betle-

KUSTBON

Organ för Estlandssvenskarna i Sverige.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner bland
estlandssvenskar i Sverige.

Ansvarig utgivare: *Riksantikvarien Sigurd Curman.*

Redaktör: *Manfred Nyman.*

Red.-sekr.: *Rita Rosen.*

Red.-kommitté: *Viktor Aman, Lars Broman, Ger-
hard Hafström, Anton Vesterberg.*

Red. och Exp.: Tunnelgatan 23, 3 tr., Stockholm.
tel. 11 35 00, 11 57 21, 11 57 22.

Kustbons postgiro: 19 72 07.

Utkommer 1946 med sex nummer.

Prenumerationspris 1946 3 kr.

Annonspris: 1/1 200: —, 1/2 115: —, 1/4 60: —,
1/8 35: —.

Förlovnings- och vigselannonser 5 kr.

Dödsannonser 15 kr.

Linkoln Bloms Boktryckeri, Stockholm 1946

hem: himlarna remnade och Gud trädde fram på världsaaren och sade: »Detta är min enfödde Son, i vilken jag har ett gott behag». Trots denna stråleglans överlämnade Gud sin gåva till människosläktet i armodets tecken. Fattigt var härberget, fattiga voro herdarna och fattiga voro de som på julnatten med sina händer omslöt barnet. Och dock var det en gåva, som gjorde världen så oändligt rik och själen fri.

II

Julen — människornas gåva till medmänniskorna.

Jag tror att vi alla, var vi än befinner oss i vår yrkesutövning, på ett eller annat sätt samlas kring julbordet och granen. En stor del av oss, minnas hur det kändes den julen, då granen fick stå tom och livlös, utan brinnande ljus. Vi längta icke efter stora skänker och oöverkomliga dyrbarheter denna kväll, nej, vi har ett behov i vårt inre att själva få ge något. Det är denna gång icke en begärande, självisk kärlek, utan en givande, skänkande. Det är åtminstone en gång om året som vi tänker på våra medmänniskor och önska att de skola bli glada. Och jag skulle tro att inom mången estlandssvensk familj denna jul givandets glädje sträcker sig långt ut över det egna hemmets gränser. Vi hade i våra estlandssvenska församlingar någonting som kallades »de fattigas julglädje». Man samlade gåvor i byarna, och delade ut dessa bland de sämre lottade. Då om någonsin kunde man verkligen erfara huru detta armodets evangelium blev ett evangelium om största rikedom. — Men en gåvas storhet beror icke enbart på vad den åstadkommer hos mottagaren, utan också på huru djupt den tager på givarens tillgångar. Gud utblottade sig ju helt. Han gav det största och det dyrbaraste han ägde: *S i n S o n*. Huru förhåller det sig med oss? Gud begär icke idag något omänskligt av oss. Ej hel-

ler behöver vi ge ifrån oss allt vi äger för att bereda någon annan julglädje. Gud själv har pekat på en utväg. Och den vägen heter: *k ä r l e k e n*. Redan på domsöndagen slöt han munnen på de frågvisse. Redan då förvandlade han förvetenhetens frågor till en samvetsfråga för var och en då han sade: »Vadhelst I haven gjort mot en av dessa mina minsta bröder, det haven I gjort mot mig». — En trogen kyrkobesökare i Stockholm sade till mig: »På julottan går jag inte till kyrkan, ty jag vill icke upptaga platsen för dessa som vanligen icke bruka besöka gudstjänsterna». Även detta var på sitt sätt en gåva till medmänniskorna. Han hoppades härigenom kunna bereda sina medmänniskor ett tillfälle, som de annars så ofta försummade. Kanske kunde dessa sällsynta kyrkobesökare ändå vid detta enstaka tillfälle finna något som de likt Maria gömde djupt i sin själ till nästa otta.

III

Julen — människornas gåva till Gud.

Vi har betraktat Guds gåva till oss, och vi har försökt finna en väg till våra medmänniskor i juletid, men huru förhåller det sig då med *v å r e g e n v ä g* till Honom, som benådat oss med den stora gåvan; Han som utblottade sig själv för att glädja höga och låga? Finns det överhuvudtaget en väg för oss till honom? En beprövad varm kristen har fällt det paradoxala ordet, att när alla vägar äro stängda, så är vägen uppåt alltid fri.

När Du nu inbjudit dina vänner till julafton kring julgranen, har du då också sänt en inbjudan till Jesusbarnet, att deltaga i Ditt julfirande. Giva vi enbart varandra gåvor på gåvornas högtid och ha vi glömt att giva en present till de goda gåvornas givare: *f ö d e l s e d a g s b a r n e t* Jesus Kristus?

V å r g å v a till Honom är blott att med ödmjukt och förkrossat hjärta bereda plats för den gudomliga gåvan icke endast i juletid utan tills det för sista gången över oss lysas frid i vårt jordeliv. Amen.

Ivar Pöhl.

S. O. V. och Kustbon

önska alla sina vänner och gynnare

En God Jul

och

Ett Gott Nytt År!

De arbetsoförmögnas stöd — folkpensioneringen

Omsorgen om de gamla och deras försörjningsproblem har sedan länge tilldragit sig stort intresse hos det svenska folket. Att söka bereda alla medborgare en lugn och trygg ålderdom, fri från nöd och umbäranden, är ett önskemål, som ligger oss varmt om hjärtat. Den folkpensioneringslag, som den 19 juni 1946 godkändes av riksdagen, och som skall träda i kraft den 1 januari 1948, är också ett betydelsefullt framsteg i dessa strävanden, och vi önskar nu, att den skall visa sig motsvara de förhoppningar, man fäster vid den. Någon slutlig lösning på problemet kan den ju ej vara, ty vi hoppas helt naturligt på en alltjämt fortskridande utveckling i landet, vilken i sin tur kommer att föra med sig möjligheten till ytterligare förbättrade folkpensioner. Men i närvarande stund måste man dock anse, att de gamlas och de arbetsoförmögnas försörjningsproblem genom antagandet av 1946 års lag om folkpensionering kommit i ett ganska gynnsamt läge. Fattigvårdsunderstöden kommer troligen att i stor utsträckning bortfalla och ersättas av folkpensioner, stora nog att försörja sig på.

Sverige kan i flera hänseenden betraktas som ett föregångsland, då det gäller medborgarnas sociala omvårdnad. Sverige var t. ex. det första land, som genomförde en allmän pensionsförsäkring år 1913. Redan långt tidigare nämligen 1889, hade ett förslag om ålderdomsförsäkring framlagts i riksdagen, men detta avslogs då. Flera nya förslag utarbetades under de följande åren, men intet vann riksdagens godkännande. 1907 tillsattes en särskild kommitté med uppdrag att utreda frågan om allmän ålderdoms- och invaliditetspension. Ett förslag utarbetades och förelades 1913 års riksdag. Riksdagen godkände detta och så erhöll vi 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring. Denna lag skilde sig från andra länders därigenom att den omfattade alla medborgare och ej, såsom i utlandet oftast var fallet endast berörde löntagare eller vissa löntagargrupper. Pensionsfrågan skulle vara en hela folkets angelägenhet. Själva ordet »försäkring» innebar, att pensionerna till största delen betalades genom de försäkrades egna avgifter. Pensionsbeloppen blev därför mycket små och måste i regel kompletteras med fattigvårdsunderstöd. Flerfaldiga förslag till förbättringar av lagen gjordes, och 1935 antogs en ny lag om folkpensionering, som trädde i kraft 1937. Sedan 1942 utgår också dyrtidstillägg på pensionerna. Rätten till vanlig folkpension inträder fr. o. m. den dag, då man fyller 67 år. Att märka är att man givetvis måste vara svensk medborgare för att komma i åtnjutande därav. Nu har ju emellertid en hel del estlandssvenskar, som redan uppnått 67 års ålder blivit svenska medborgare och ha alltså därmed fått möjlighet att erhålla vissa pensions-

förmåner. Jag vill därför i korthet här lämna några upplysningar om innehållet i 1937 års lag, då ju denna kommer att tillämpas intill den 1 januari 1948. Enligt denna lag utgår dels s. k. grundpension på basis av erlagda pensionsavgifter, dels såsom en komplettering till grundpensionen s. k. tilläggspension efter behovsprövning i varje enskilt fall. För att kunna få tilläggspension måste man alltså även vara berättigad att erhålla grundpension, d. v. s. man måste ha erlagt pensionsavgifter. Till dem som ej erlagt några sådana avgifter (till denna grupp hör väl estlandssvenskarna i allmänhet) kan i stället för tilläggspension utgå s. k. invalidunderstöd. Namnet invalidunderstöd är tyvärr något missvisande. Invaliditet behöver inte föreligga då folkpension sökes, när man fyllt 67 år. Men om invaliditet i ordets verkliga betydelse är för handen, kan folkpension sökas även innan man fyllt 67 år, dock tidigast efter fyllda 16 år. Man måste då kunna uppvisa ett läkarintyg, som styrker att bestående arbetsoförmåga föreligger, att man alltså för framtiden är ur stånd att själv försörja sig. Om nu någon av Er, som vunnit svenskt medborgarskap, är 67 år gammal eller eljest med läkarintyg kan styrka att bestående arbetsoförmåga föreligger, vill söka folkpension, hur skall Ni då bära Er åt? Jo, uppsök pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt, där Ni senast blivit mantalsskriven. Tag med åldersbetyg och läkarintyg. Den, som fyllt 67 år, behöver dock inte uppvisa läkarintyg. Om Ni inte vet vem som är ordförande i pensionsnämnden, kan Ni vända Er till pastorsexpeditionen i Er församling för att få upplysning därom. Storleken av det invalidunderstöd, som Ni kommer att erhålla räknas sedan ut av Pensionsstyrelsen i Stockholm med hänsyn till de inkomster, som Ni eventuellt har. Principen om behovsprövning tillämpas alltså. Är inkomsterna för stora kan det hända att Ni inte alls blir berättigad till pension.

Som jag i början av denna artikel nämnde, har årets riksdag godkänt en ny lag, som kommer att kallas 1946 års folkpensioneringslag och kommer att tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1948. Den uppvisar betydande förbättringar i flera avseenden, som jag nu skall beröra här nedan. Man tror sig genom denna reformering ha kommit därhän, att de gamla med hjälp av folkpensionerna skola erhålla en med hänsyn till den allmänna levnadsstandarden god försörjning. Ingen skall behöva hamna på ett ålderdomshem som understödstagare, ty när de nya pensionsbeloppen börja utgå, kan var och en själv betala för sig på ålderdomshemmet. Understödsmomentet bortfaller. Och avgiften på hemmen får ej sättas högre än att pensionären har minst 200: — om året kvar av folkpensionen för personligt bruk, sedan han betalat inackorderingen.

I den nya lagen kan man särskilja flera olika pensionsförmåner: ålderspension, invalidpension, sjukbidrag, änkepension, blindtillägg.

Ålderspensionen kommer att utgå till alla

svenska medborgare, som fyllt 67 år, oberoende av vederbörandes ekonomiska ställning och oberoende av om pensionsavgifter erlagts tidigare. Om man uppbär full arbetsinkomst, har eget kapital eller avkastning från fastighet eller dylikt, betyder heller intet.

Alla estlandssvenskar, som uppnått folkpensionsåldern och blivit svenska medborgare, kommer alltså att erhålla samma ålderspension som rikssvenskar. Den utgör för ogift person 1.000: — per år samt för tvenne makar, vilka båda äro pensionsberättigade, 1.600: — per år. Är endast den ena av makarna pensionsberättigad och utgår ej s. k. hustrutillägg, erhålles 1.000: — per år.

Förutom denna ålderspension kan som en komplettering s. k. bostadstillägg utgå, dock endast efter behovsprövning, d. v. s. man tar hänsyn till sökandens ekonomiska ställning. Bostadstillägget utgör för ensamstående högst 600: — per år samt för pensionsberättigade makar högst 800: — per år. Bostadstilläggets storlek är beroende av vilken bostadskostnadsgrupp man tillhör. Den nya folkpensionseringslagen räknar med fem dylika grupper, varav den femte omfattar högsta dyrort. Hit hör bl. a. Stockholm. Man anses tillhöra den bostadskostnadsgrupp inom vilken man är mantalsskriven. Utgår ålderspension samt efter gjord behovsprövning även högsta bostadstillägg, erhåller alltså en ogift person en sammanlagd årlig pension av 1.600: — (= 1.000: — i ålderspension, 600: — i bostadstillägg). Till tvenne makar, båda över 67 år, utgår under liknande förhållanden 2.400: — per år (1.600: — i ålderspension, 800: — i bostadstillägg).

Ett »särskilt bostadstillägg» kan dessutom beviljas enligt 6 § i den nya lagen. Härom beslutar den kommun, inom vilken sökanden är mantalsskriven. Till detta »särskilda bostadstillägg» utgår ej statsbidrag, utan kommunen får stå för hela kostnaden, varför man kanske kan förmoda, att denna paragraf ej kommer att tillämpas i större omfattning.

Till den som ej fyllt 67 år men på grund av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet m. m. är varaktigt oförmögen till arbete, utgår s. k. invalidpension. I motsats till ålderspensionen utgår inte denna med lika stort belopp till alla pensionstagare. Den utgöres av ett fixerat grundbelopp på 200: — per år, men därtill kommer sedan tilläggspension och ev. bostadstillägg efter gjord behovsprövning. Den högsta tilläggspension som kan erhållas är för ogift 800: — per år, för gift 600: — per år. Under vissa förhållanden kan tilläggspension för gift person, vars make ej är pensionsberättigad, höjas. Full invalidpension (grundpension och högsta tilläggspension) belöper sig till samma belopp som ålderspensionen.

Den som oavbrutet under minst ett år varit arbetsoförmögen och som under ytterligare minst 2 år framåt kan antas förbli detta, har rätt till en särskild form av folkpension, benämnd *sjukbidrag*. Man har tänkt sig, att detta bidrag skall bli en fortsatt ekonomisk hjälp, då sjukkasse-

understöd ej längre kan erhållas. Sjukbidrag beviljas, i motsats till invalidpension, endast för viss tid i taget. Det utgår enligt samma grunder som invalidpension.

Änka, som vid mannens död fyllt 55 år och varit gift med honom i minst 5 år, äger rätt till *änkepension* med högst 600: — om året. Den utgår endast efter behovsprövning. Dessutom kan även, likaså efter behovsprövning, bostadstillägg erhållas. Ingår kvinnan nytt äktenskap, upphör givetvis änkepensionen.

Om två makar varit gifta i minst 5 år och mannen men inte hustrun är berättigad till folkpension, utgår, om hustrun fyller 60 år, s. k. hustrutillägg.

Den som blivit blind före fyllda 60 år skall erhålla *blindtillägg* med 700: — per år. Detta utgår oberoende av egen eller anhörigas ekonomiska ställning. Till den blinde utgår dessutom grundpension, = 200: — om året. Därefter kan sedan efter behovsprövning tilläggspension eller sjukbidrag beviljas.

Vid flera tillfällen har jag nämnt principen om behovsprövning. Man tar härvid hänsyn till den årsinkomst den pensionsberättigade åtnjuter, såväl inkomst från tjänst som avkastning av kapital eller dylikt. Även värdet av naturaförmåner (fri bostad och kost) uppskattas enligt fastställda normer. Inkomst som någon åtnjuter i form av folkpension av ena eller andra slaget, anses däremot ej som inkomst. Ett undantag är dock blindtillägget på 700: —. Som inkomst räknas ej heller understöd som man erhåller på grund av skyldskap eller svägerlag. Sedan alla inkomster sammanräknats minskas tilläggspensionen, (änkepensionen, bostadstillägget) med 5/10 av den del av årsinkomsten, som överstiger 400: — då det gäller ogift person, och som överstiger 300: — då det gäller gift person. Dessa summor, 400: — resp. 300: — kallas »avdragsfri» inkomst. Äro båda makarna pensionsberättigade är den avdragsfria inkomsten 600: —. Har den ogifte pensionsberättigade alltså en årsinkomst på 400: — eller därunder erhålles högsta möjliga pensionsbelopp. Samma sak gäller gift pensionsberättigad som har en årsinkomst av 300: — eller därunder. Vid beräkning av tilläggspension för makar, anses hälften av den sammanlagda inkomsten komma på mannens lott, hälften på kvinnans. En nyhet i 1946 års lag är, att gift person, vars make är omhändertagen å anstalt eller dylikt, skall anses såsom ogift vid beräkning av folkpensionens storlek. Vidare skall ogifta personer, som sammanbo under äktenskapsliknande förhållanden, anses såsom gifta vid lagens tillämpning. Den nya lagen innehåller även i likhet med den gamla några s. k. värdighetsbestämmelser. Dessa innebär att till den som är intagen å alkoholistanstalt, fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt, hålles häktad eller eljest på statens bekostnad är intagen på anstalt eller endast tillfälligt vistas utom anstalten, skall folkpension ej utgå med högre belopp än som motsvarar 200: — om året.

Den nu godkända lagen medför en avsevärd

Magsjukdomar hos barn

Av magsjukdomarna är den vanligaste och därför kanske den viktigaste *akut mag- och tarmkatarr*, vilken förekommer hos både barn och vuxna. Jag tar här tillsammans dessa egentligen skilda sjukdomar, därför att de ofta förekomma samtidigt och ge likartade besvär. Sådan katarr uppkommer vid förtäring av för riklig eller olämplig mat, vilket som bekant ofta är fallet under julen. Den kännetecknas av häftiga eller mer molande magsmärtor, uppkastningar, diarréer, som kunna vara vattentunna, slemmiga och tättpåkommande, samt åtföljas ofta av mer eller mindre hög feber. Mat kan ibland vara förorenad av bakterier av olika slag, och då blir sjukdomsbilden tämligen likartad. Endast en undersökning av läkare kan avgöra, vad det är fråga om i det enskilda fallet. Barn och äldre bli sjuka ungefär på samma sätt. Hos vuxna förekomma i synnerhet vid mer kronisk typ av magkatarr med försämringar ofta sura uppstötningar och halsbränna, vilket beror på ett överskott av saltsyra i magsäcken. Hos känsliga magar kan småningom utvecklas en sjukdomsbild med ideliga besvär av illamående, oregelbunden avföring, magvärk och kräkningar. Detta tillstånd brukar man kalla för *kronisk mag- och tarmkatarr*. Endast lång tids diet och medicinering kan få bukt med denna sjukdom. En annan magsjukdom, *jäsningsskatarr*, förekommer hos i regel äldre barn samt hos vuxna och medför ganska likartade besvär. Den beror på en jäsning av kolhydrater i tarmen. Magen tål då ej grönsaker, grovt bröd, gryn, socker och andra kolhydrater. Diet av lämplig sammansättning botar snabbt denna åkomma.

Barnmagen är särskilt känslig för olämplig

ökning i statens kostnader för folkpensioneringen. Såsom ett bidrag till dessa kostnader skall varje svensk medborgare fr. o. m. det år då han fyller 18 år t. o. m. det år då han fyller 66 år, erlägga pensionsavgifter. Den som redan åtnjuter folkpension skall ej erlägga någon sådan avgift. Pensionsavgifterna äro beräknade i proportion till vars och ens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade belopp. En viss del av utgifterna för folkpensioneringen stannar också på kommunernas utgiftskonto.

Det är min förhoppning att Ni alla genom denna redogörelse fått huvudlinjerna klara i fråga om utformningen av den nya folkpensioneringslagen. Att denna kommer att bli väl-signelsebringande för alla gamla och arbetsförmögna är ställt utom alla tvivel. Den är ett betydelsefullt led i kampen för höjandet av den sociala standarden i landet. Svenska staten har på detta sätt velat inrikta sig på att bereda sina medborgare en trygghetskänsla mot nöd och umbäranden vid sjukdom och ålderdom.

Kurator Inga Bergholtz.

föda och detta desto mer ju yngre barnet är. Men det är ej bara felaktig mat, som kan ge magbesvär hos barn, ofta kan en vanlig förkylnings-sjukdom ge anledning därtill. Det kan räcka med att en till synes oskyldig snuva eller halskatarr sprider sig till magen och där förorsakar en katarr. Magkatarr hos spädbarn och barn under två år kan vara livshotande. Kraftiga kräkningar, diarréer och feber leda snabbt till allvarliga tillstånd inom loppet av ett dygn. Man bör därför rådfråga läkare, innan det blir för sent. Hos bröstbarn är faran betydligt mindre. Om barn ligga nedbäddade för varmt, inträffar det ibland, att de även härav få diarré. Dessutom kunna härvid även s. k. feberkramper uppstå, om feber av någon anledning tillstött. Barnen bli då stela i hela kroppen, blåaktiga, medvetlösa och få ryckningar. Därför är det av vikt, att barn ej bäddas ned för varmt vid febertillstånd. Den svåraste av alla diarrésjukdomar hos barn kallas för *barnkolera*. Barnen bli nästan medvetlösa, ligga med stel, insjunknen blick och ha tätta, vattentunna avföringar och kråkas upp all mat, även flytande, vid försök till matning. Här är sjukhusvård absolut nödvändig. Man får på andra vägar än genom munnen tillföra barnen vätska, tillsatt med vissa närande medel. Trots de största ansträngningar lyckas man ej alltid rädda de sjuka. Det förekommer alla övergångar mellan denna svåra form och obetydliga diarréer, men faran finns alltid, att den lindrigare typen skall övergå i den svårare.

Förut omnämndes, att maten kan vara förorenad av bakterier, som då kan ge upphov till *matförgiftningar* av olika slag. Det är då ej fråga om magkatarr av vanlig typ utan det är här bakterier av andra slag, som förorsaka en i regel svårare sjukdomsbild med ganska växlande symptom. Vissa giftiga födoämnen t. ex. svampar kunna ge upphov till *förgiftningar*. Ofta är det den vita flugsvampen som förväxlat med champinjonen. Symptomen komma vanligen sent, ofta ej förrän 24 timmar efter förtäringen och i form av kräkningar, diarréer och slutligen medvetlöshet. *Förgiftningar förorsakade av skilda ämnen* framkalla mycket brokiga sjukdomsbilder, men de flesta ha kräkningar och diarré gemensamt utom sina speciella förgiftningssymptom. Det är därför av största vikt att förvara giftiga ämnen på för barn oåtkomliga ställen. Man bör ej låta anilinpennor, rättgift, trädbesprutningsmedel, ättiksyra och andra syror, tvättpulver m. m. ligga framme, så att barn komma åt dem. Om de trots allt fått i sig något gift, bör man snarast söka läkarvård, så att magpumpning kan ske och lämplig behandling äga rum.

Epidemiska tarmsjukdomar förorsakas av speciella bakterier, som vanligen inkomma i kroppen med födan. Jag skall här endast i korthet om-

nämnda de hos oss vanligast förekommande, nämligen dysenteri eller rödsot, typhus eller nervfeber och paratyphus. *Rödsoten* är den vanligaste av dessa och liksom de båda övriga förekommer den i flera olika former, orsakad av olika bakterier. Den kännetecknas av magsmärtor, feber, illamående och kräkningar samt blodiga, slemmiga avföringar. Den sjuke måste liksom vid andra epidemiska sjukdomar vårdas på epidemisjukhus. Typhus och paratyphus ha ej så typiska symptom. Dessa äro hög feber, magvärk, diarré eller förstoppning samt blekröda utslag på buken. Magvärken kan ibland vara ringa. Avförings- och blodprov avslöja sjukdomen. Vaccination mot dessa senare sjukdomar kan förhindra deras uppkomst.

Det finns vissa *medfödda magsjukdomar* hos barn med åtföljande karakteristiska symptom. Jag skall endast i korthet omnämna några av dessa. Någon gång förekommer en tillslutning av matstrupen eller någon del av tarmen och detta omöjliggör, som man kan förstå, upptagande av föda. Vissa av dessa missbildningar äro tillgängliga för operation och kunna sålunda botas. En annan och betydligt vanligare sjukdom är den s.k. *pylorostenosen*, som beror på en förträngning av nedre magmunnen och som brukar visa sig under första levnadsmånaderna i form av häftiga, sprutande kräkningar, vilka kunna vara så kraftiga, att maten sprutas i väg 1—2 meter från munnen. Barnen bli magra, se allvarliga och bekymrade ut och få betydligt mindre urinmängder än normalt. Man bör vid första symptom på denna sjukdom söka läkare, sjukhusvård är som regel nödvändig. Ett annat mer eller mindre medfött sjukdomstillstånd är en väldig utvidgning av tjocktarmen, vilket gör, att maten samlas här, magen sväller och barnen sällan få avföring. Förstoppning förekommer givetvis oftast av annan anledning. Denna kan f. ö. även ge upphov till koliksmärtor.

Om en magsjukdom, eller annan sjukdom överhuvudtaget, kommer hastigt på, uppträder den som man säger akut. Vanlig mag- och tarmkatarr kan ge häftiga koliksmärtor. *Akut blindtarmsinflammation* är en sjukdom, som börjar häftigt men som också kan börja mera lömskt och smygande. Den kallas något oegentligt blindtarmsinflammation, trots att det ej är själva blindtarmen, som är säte för inflammationen utan i stället dess maskformade bihang. Den förlöper med mycket växlande symptom men börjar i vanliga fall med allmänt illamående, kräkningar och värk kring naveln och senare ned mot höger sida av buken, vilken här blir öm. Ibland förekommer diarréer men oftare förstoppning, lätt feber, men denna saknas ofta, i varje fall i början av sjukdomen. Någon gång är den förenad med urineringsbesvär. Här gäller det, som alla vet, att snarast uppsöka läkare, innan det blir för sent. Barn under 2 års ålder få ytterst sällan denna sjukdom. Svullna och inflammerade lymfkörtlar i bukhålan kunna ge liknande symptom.

Om man ej i tid uppsöker läkare vid blindtarmsinflammation, inträffar det ej sällan, att

blindtarmen spricker. Det uppstår härvid ett allvarligt sjukdomstillstånd, som kallas *akut bukhinneinflammation*. Varhården i blindtarmen sprider sig till bukhålan och ger då upphov till en mer eller mindre utbredd inflammation. Operativ behandling är då som vid blindtarmsinflammation nödvändig. Bukhinneinflammation kan uppträda av andra orsaker, t. ex. vid spruckna tarmsår eller efter yttre skador eller någon gång genom spridning från varhårdar i andra delar av kroppen.

Akut leverinflammation ger upphov till smärtor i buken, och senare uppträder en gulfärgning av hud och ögonvitor, *gulsot*. Vidare är den åtföljd av feber, trötthet, mörk urin, ljus avföring och ofta besvärande klåda. Den förorsakas vanligen av bakterier, som kunnat vandra in i levern från tarmen. Sängläge, diet och ofta sjukhusvård äro nödvändiga för behandlingen. Gulsot kan uppträda av många andra anledningar än inflammation i levern, men det förekommer ej så ofta hos barn. Vanligen är det då fråga om tumörer i eller i närheten av levern, leverskrumpning, gallsten m. m.

En ganska vanlig orsak till akuta och häftiga magsmärtor hos barn är *tarmvred*, varav olika slag förekommer. De kännetecknas av de besvär, som uppstå till följd av stopp i en del av tarmen, varvid födan ej kan komma fram och den berörda tarmdelen hotas av sönderfall. En speciell barnsjukdom av detta slag uppstår, om t. ex. en tarmpolym (slemhinnesvulst) kommer att av tarmrörelserna förskjutas in i tarmen och på så sätt fortsätta, t. o. m. så långt, att tarmen kommer ut genom ändtarmsöppningen (detta får dock ej förväxlas med ändtarmframfall, som förekommer hos vissa undernärda barn i samband med avföring). Detta kan inträffa hos barn i tidigare levnadsår, mera sällan efter 10 års ålder, och kännetecknas av emellanåt påkommande magsmärtor, så häftiga att barnen jämra och vrida sig i sängen, och omväxlar med fullkomligt besvärsfria perioder, tills en ny attack sätter in. Barnen få häftiga kräkningar, de ha ej någon avföring trots ivriga försök, på sin höjd blir det litet slem; senare framkommer rent blod genom ändtarmsöppningen. Barnen bli mycket dåliga och skrika under attackerna på ett alldeles speciellt sätt. Vid alla dessa tillstånd är det av yttersta vikt att de snabbast möjligt kommer under sakkunnig vård. Man har ej många timmar på sig för att kunna rädda barnens liv. Tarmvred kan som förut sagts förekomma av andra anledningar. Sålunda kan magsäcken eller en del av tarmen vrida sig runt, därav det svenska namnet på alla dessa sjukdomstillstånd, med påföljd att tarmpassagen förhindras. Andra orsaker äro tumörer eller främmande föremål, t. ex. frisksportarnas maträtt kruska, som kan utgöra hinder, vidare sammanväxningar efter operationer, medfödda strängbildningar i buken samt förlamningar i tarmen, vilka åstadkomma detta allvarliga tillstånd. Om ljumsk- eller navelbräck innehålla tarmdelar, kunna dessa bli inklämda vid utträ-

desstället och tarmpassagen därigenom förhindrad. Även då uppstår tarmvred, varvid bråcket känns hårt och ömt. Om man ej lyckas föra bråcket tillbaka, innan dessa besvär uppstå, är operation nödvändig och denna måste ske, innan brand hunnit utveckla sig.

Häftiga, attackvisa magsmärtor förekomma vid *njursten*, vilket även barn kunna få. Värken är vanligen lokaliserad till ryggen och sträcker sig ned mot ljumsken. Samtidigt uppträda urinbesvär i form av trängningar till vattenkastning och ofta blodig urin. Operation måste tillgripas, om ej stenen kan avgå med urinen. *Njurbäckeninflammation* är ganska vanlig hos barn i alla åldrar, någon gång beroende på njurmissbildning. Vid inflammation ha bakterier kommit till njurbäckenet från olika delar av kroppen, t. ex. efter halsfluss, eller vandrat upp från urinblåsan. Tillståndet kännetecknas av feber eventuellt med frossbrytningar, värk i buken, urinbesvär med tjock urin och allmänsymptom i form av kräkningar, matthet, blekhet o. s. v. Om inflammationen är lokaliserad till urinblåsan, framkallas en *blåskatarr*, vars främsta symptom är trängningar till och sveda vid uriner. Olämplig klädsel och avkyllning bidra till uppkomsten av denna sjukdom.

De flesta av de förut omnämnda sjukdomarna kunna bli kroniska, om de ej behandlas på effektivt sätt. Besvären äro ej så häftiga som under akuta skedet, men emellanåt inträffa försämringar med betydligt svårare symptom. Ibland kan en sjukdom sakna akut förstadium och börjar då så småningom. Mag- och tarmkatarr, blindtarms- och njurbäckeninflammation samt blåskatarr kunna t. ex. bli kroniska. I flera sjukdomars natur ligger ett mera kroniskt förlopp redan från början. Hit kan man räkna flera former av tumörer, vissa blodsjukdomar, tuberkulos m. m. Tumörer i buken äro mycket sällsynta hos barn och finnas i så fall ofta redan vid födelsen. De ge då symptom redan under de första levnadsåren. De utgå oftast från levern eller njurarna och kunna växa till och nå betydande storlek, varvid de förorsaka spänningskänsla, allmän trötthet och blodbrist. De mer godartade kunna ibland kirurgiskt avlägsnas, medan de mer svårartade som regel ej gå att bota trots operation, röntgen- och i vissa fall radiumbehandling. De växa nämligen till på så sätt, att "dottersvulster" från den spridas till skilda delar av kroppen och dessa ha förmåga att växa även om "modersvulsten" kan avlägsnas. Det kan påpekas, att egentlig kräfta ytterst sällan förekommer hos barn. En del *blod- och infektionssjukdomar* giva förstörd mjälte och ibland svullna lymfkörtlar, bl. a. i buken. Mjälten, som är belägen till vänster uppe i buken under revbenskanten, förorsakar genom sin förstoring spänningskänsla i buken, varjämte tillkommer vissa allmänsymptom beroende på sjukdomens art såsom trötthet, avmagring och eventuellt feber. *Tuberkulos* förekommer ibland i tarmen och härigenom framkallas avföringsrubbingar, avmagring, känslig-

het för olämplig mat o. s. v. Någon gång utvecklas tuberkulos i själva bukhålan och härvid uppstår *vatten i buken*. Buken växer då till i omfång. Detta tillstånd kan f. ö. förorsakas av andra anledningar än tuberkulos, såsom sker vid tumörer och hjärtfel. I detta sammanhang vill jag påpeka betydelsen av vaccination mot tuberkulos. Man undviker då i de flesta fall, att tuberkulos i någon form uppträder. Lämpligt är att låta vaccinera barn redan vid födelsen. De böra kontrolleras med jämna mellanrum, helst en gång årligen, så att man ser, att de fortfarande äro tuberkulinpositiva, eljes måste vaccineringen förnyas. Tuberkulinpositiva barn vaccineras ej, därför måste man först göra tuberkulinprovning före vaccination. Alla tuberkulinnegativa, d. v. s. sådana som ej varit utsatta för tuberkulos smitta, böra vaccineras, vilket gäller även de vuxna. Man kan höra med läkare eller distriktsköterska, var vaccination kan äga rum. Att vaccinationen är ofarlig kanske bör påpekas.

Ägg av *inälvsmaskar* kunna med födan komma in i tarmen och där utveckla sig till maskar. Jag skall här omnämna några av de vanligaste. Bandmaskar, t. ex. binnikemask, och spolmask förorsaka oroskänsla i buken, oregelbunden avföring, hunger och sugningar samt avmagring, då maskarna förtära den mat, som finns i tarmarna. Bandmasken är sammansatt av vita leder och kan bli många meter lång. Spolmasken är 1—2 dm lång och ser ut som en vit metmask. En tredje mask är springmasken, som är sytrådstunn, vit och 1—3 mm lång. Den förorsakar klåda i stjärten särskilt på natten, då den ger sig ut på vandring utanför tarmen. Ibland kan den komma in i blindtarmens maskformade bihang och ge upphov till blindtarmsinflammation.

Det kan även nämnas, att barn ofta klaga över magvärk utan att ha ont i magen, såsom vid halsont, öroninflammation och mässling. Mat och mage är något centralt för alla barn. Det är då naturligt, att värken också av dem blir förlagd till magen.

Man bör på allt sätt söka förebygga sjukdomar. Då det gäller magsjukdomar, är det av största vikt med ändamålsenlig mat. Under första levnadsåret är detta särskilt viktigt. Man bör därför låta kontrollera barnen på de barnvårdscentraler och -stationer, som finnas i hela Sverige. Undersökningen är kostnadsfri. Det viktigaste för barn under de första 7—9 månaderna är bröstmjölk, och inget kan ersätta denna. Därför skall man eftersträva att söka upprätthålla bröstmjölken, vilket är varje mors skyldighet och varje barns rättighet. Även vid diarré-tillstånd skall man fortsätta härmed. Om bröstmjölken minskar eller tar slut, får man tillgripa tillägg av olika slag, vällingar eller citrido, vilket man får upplysning om på barnvårdscentralerna. Jag kan ej här gå genom matordningen i detalj utan skall endast ge några korta råd. Modern bör under amningstiden äta grönsaker, apelsiner, citroner, äpplen, nyponsoppa o. d., varvid s. k. c-vitaminer övergå i barnens mat. F. ö. bör mo-

Ett år på Svinkeln

Från en av våra »kolonister» herr Runar Grenfeld har nedanstående brev anlänt, ur vilket vi med hans benägna tillstånd publicera följande:

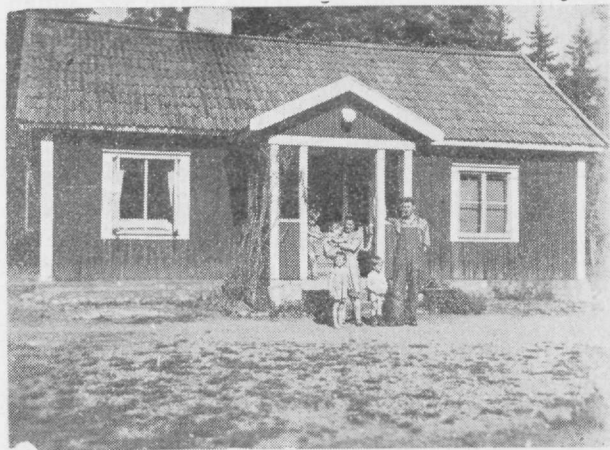
»När vi väl flyttat in på Svinkelns gård och ingående fått kännedom om stället beslöts att en del gamla betesvallar skulle plöjas upp. Detta visade sig vara en välbetänkt åtgärd, ty efterföljande gröda blev mycket bra. Skörden i sin helhet lär också detta år ha varit större än under fjolåret, och trots den svåra väderleken på sensommaren och hösten kom den någorlunda välbärgad under tak.

En stor glädjedag var det, när vi kunde börja införa elektriskt ljus och kraft på gården. Flera andra moderniteter kunde nu erhållas såsom mjölkkningsmaskiner och tryckvatten till djuren i ladugård och stall ävensom elektrisk kapklinga till sågning av ved, vilket allt sparar många arbetstimmar per dag. På höstsidan ha vi börjat gräva för vatten- och avloppsledningar och om bara rör och materiel i övrigt kommer i tid, blir arbetet färdigt till jul, då husmodern får lättare att sköta hemmet.

Även tråkigheter ha ju inträffat såsom i somras, då Mickel räv tog sig in i hönshuset och rövade bort tuppen jämte 14 fina värphöns. Överlevande 9 voro naturligtvis vettskrämda påföljande morgon.

Våra rikssvenska grannar äro vänliga och språksamma, men tycks inte tidigare ha hört talas om oss estlandssvenskar och vår härstamning.

Jordbruksarbetena äro nu klara för året, och

Familjen Grenfeld utanför Svinkelns gård.

nu börja vi hugga och rödja i skog och hagar. Arbete fattas aldrig, sysselsättningen blir hundra-procentig.

Inget yrke skänker sin utövare sådan trygghet och säkerhetskänsla som just jordbruket och det dagliga arbetet på den egna torvan. Vi trivas över all förväntan och älska vårt hem. Vi ha fort blivit rotfasta och vill därför framföra ett varmt tack till alla som medverkat vid kolonisationen och för den hjälp vi fått vid återkomsten till moderlandet, våra drömmars och längtans land Sverige.

Svinkeln i december 1946.

Runar Grenfeld.»

derns mat vara omväxlande och bestå av vanlig husmanskost, där riklig dryck ingår. Barnen skola skötas på regelbundna tider och samtidigt få mat, första tiden vanligen 5 gånger på dagen. Från 3—4 månaden skall barnet även få saft för att börja träna magen. Man ger 1—3 teskedar saft av något slag, råsaft av t. ex. apelsin med litet vatten och socker eller nyponté. Från 4—5 månaden skall barnet få litet potatis- eller morotsmos, tillsammans en tesked och småningom ökat till ett tefat. Avvänjningen sker med en måltid per gång och sist borttages morgonmålet. Från 7—9 månaden får barnet börja äta blandad kost, kokt fisk, kalvfrikadeller, mos, saft, välling, äggstanning, gröt, kex, mjölk o. s. v. Särskilt de första tre levnadsåren bör maten vara lättsmält. Man börjar med en ny sak i taget och provar den och ser om barnet tål den, innan man tillgriper en annan ny maträtt. Av gröter skall man först bjuda på mannagryn och majsena och sist havre. Sammanlagda mjölmängden per dag skall ej efter ett år upp mot skolåldern överstiga $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ liter. Starkt kryddad mat, salt sill och grova grönsaker, såsom kål, ärter och rotmos kunna hos

äldre barn provas i små mängder. Kaffe, öl och spritdrycker passa ej ihop med barn. Kaffe får ej förekomma under 15 års ålder och spritdrycker ej under 20 års ålder, om de nu någonsin skola användas. Det som däremot är viktigt för alla barn, även de som ha bröstet, upp mot skolåldern, är fiskolja. Denna bör alltid givas periodvis under den mörka årstiden, lämpligen under en månad och därefter 14 dagars uppehåll och därpå ny kur. Man börjar i september och fortsätter till maj, om läkare ej annat föreskriver. Om man ger fiskolja, räcker det i vanliga fall med 2 teskedar om dagen. Man kan även giva adevitamindroppar eller liknande fiskoljepreparat, som äro starkare och innehålla fastställd och kontrollerad mängd av verksamma ämnen för att skydda mot engelska sjukan och vilka givas droppvis, vanligen 10 droppar en gång om dagen och i perioder som vanlig fiskolja. Till sist vill jag ännu en gång påpeka, att många magsjudomar hos barn kunna undvikas, om barnen skötas på ett rationellt och ändamålsenligt sätt.

Ingemar Bjelkhagen.

Den estlandssvenska ungdomen och folkhögskolan

Det finns en grupp estlandssvensk ungdom, som redan levt sig in i de svenska förhållandena så, att de känna sig som rikssvenskar och i alla avseenden stå i jämbredd med dem. Det är de ungdomar, som vid ankomsten till Sverige voro i skolåldern och ha fått genomgå svenska folkskolor.

De ungdomar åter, som hade skolåren bakom sig, ha säkert känt, att den svaga skolunderbyggnaden i hemlandet under krigsåren, som av flera orsaker blev bristfällig — att det *fanns* goda skolor och duktiga lärare skall inte förnekas — har varit ett hinder för dem. En del hade visserligen besökt Birkas' folkhögskola och en del ha i Sverige på ena eller andra sättet sökt bättra på sina kunskaper, men även dessa ha nog ofta känt, att de äro i behov av en fortsatt utbildning. Att omplanteringen i en annan miljö också kräver delvis andra färdigheter och kunskaper är åter en annan orsak till känslan av behovet av ökad utbildning.

Många av de estlandssvenska ungdomarna missförstodo dock helt och hållet sin ställning, då de kommo till Sverige. De fingo arbete, *väl* betalt arbete, deras levnadsstandard åkte i höjden på ett oanat sätt. Detta hastigt påkomna överflöd gav en stor del av dem känslan, att allt var bra och att ingenting annat krävdes eller behövdes för livet här.

En sådan uppfattning av sin egen ställning är inte ovanlig, när det går en väl i händerna, men ungdomen måste komma ihåg, att den som nöjer sig med att vara en — låt vara välbetald — diskmaskin eller en del av en köksspis eller av en ladugård eller näthus, han blir aldrig något annat. Han blir behandlad som den »arbetsdel» han själv nöjer sig med att vara. Det här betyder inte, att dessa arbeten skulle vara dåliga och att strävan skall stå till »manschettyrken» etc. Nej! En fiskare, en bonde, en kokerska, en diskerska ha sina arbetsuppgifter att fylla, men i vårt komplicerade samhälle är det inte nog. Där behövs *kunskap*. De ekonomiska, politiska, sociala, religiösa sammanslutningarna behöva kunniga, vakna ungdomar. Arbetet på land och till sjöss kräver folk, som *kan* sitt yrke och kan föra det *framåt*. Det behövs alltså utbildning, skolning. Det behöver den ungdom bäst, som lämnat skola bakom sig i Estland, men även de yngre generationer, som gått i skola i vårt land ha likartade behov.

Möjligheterna att inhämta sådana kunskaper äro många. En av dem är folkhögskolan. Det finns ett 60-tal statsunderstödda folkhögskolor i vårt land. I dessa skolor fordras inga särskilda förkunskaper. Lägsta åldern för flickor är 16 år, för pojkar 18. Uppåt finns ingen åldersgräns. De ämnen i vilka skolorna undervisa, är framför allt svenska, matematik, historia, litteratur, fysik och kemi m. m., men inte minst viktig i detta sammanhang är undervisningen i kommunal- och statskunskap, läran alltså om hur vårt samhälle är organiserat, vad det har att bjuda av skydd och hjälp m. m.

Kurserna pågå dels under fem vintermånader

med manliga och vid de flesta skolor även kvinnliga elever, dels under tre somarmånader med enbart kvinnliga elever. Eleverna bo vid skolan och inackorderingsavgiften motsvarar vanligen självkostnadspriserna.

Att skolvistelsen trots detta kostar en del pengar är självklart. Men för de behövande finnas stipendier. Dessa stipendier utgå för närvarande med ända till 90 kr. i månaden till obemedlade. Då i allmänhet omkostnaderna stanna vid 80 kr. i månaden, blir det alltså en tio kronor i månaden över till resor och personliga utgifter.

För att erhålla stipendier förutsättes sökanden vara svensk medborgare, men ungdom från de nordiska grannländerna och den landsflyktiga ungdom, som beräknas komma att stanna i landet, har också fått dessa bidrag.

Det är alltså möjligt för den estlandssvenska ungdomen att vid våra folkhögskolor skaffa sig en vidgad, värdefull kunskap, som höjer den upp till samma möjligheter, som den bästa rikssvenska ungdomen besitter med avseende på en förbättrad ställning i arbete och samhälle.

Tillströmningen till folkhögskolorna är för närvarande så stor, att det är ont om platser. Ni flickor ha sommarkurserna närmast. Skriv till den folkhögskola, ni känner till, efter prospekt, som erhålles kostnadsfritt, och ni pojkar, som kanske tycker, att det är långt till hösten, kan med fördel börja studera prospektet redan nu.

Lunnevals folkhögskola, Sjögestad, i nov. 1946.

Per Söderbäck, rektor.
(F. d. rektor vid Birkas.)

Hälsning från gammalsvenskbyborna

Först vill jag å alla svenskbybors vägnar uttala ett varmt tack till alla dessa estlandssvenska vänner som stått i kontakt med oss, och som sänt oss flera exemplar av tidskriften Kustbon såväl till Gammalsvenskbyn som till Gotland.

Vi ha följt med stort intresse våra gamla stamfränders levnadsöden vid Östersjön. Många stora omvälvningar ha skett såväl i gammalsvenskbybornas som i estlandssvenskarnas historia. Men när undergången skymtat har alltid räddningen kommit. Var det inte ett under som skedde med oss gammalsvenskbybor då vi efter att ha lidit svåra förluster genom krig, missväxt och sjukdomar räddades från en säker död av Svenska Röda Korset och likaså då vi senare fingo komma till det gamla moderlandet.

Gud har räddat största delen av gammalsvenskbyborna undan det andra världskrigets fasor och likaså låtit en stor del av estlandssvenskarna få komma till det kära Sverige.

Estlandssvenskarnas och våra öden i Österled komma alltid att framstå som ett vittnesbörd om

Besök på Landsmålsarkivet i Uppsala

Högst uppe på Slottsbacken i slutet av Drottninggatan i Uppsala ligger universitetsbiblioteket Carolina Rediviva som en vit fyrkant i strålkastarljuset.

Under dess tak försiggår sedan årtionden ett tråget arbete. Här har nämligen Landsmåls- och Folkminnesarkivet sina samlingar. Hit inströmma nästan dagligen bland den andra posten skrivna och tecknade bidrag från estlandssvenskar från alla svenska kommuner i Estland. Här bevaras och omarbetas också de uppteckningar, som dr. Nils Tiberg gjorde vid sina besök i Estland och fortfarande gör då han hälsar på någon estlandssvensk i Sverige. Mången ung eller gammal estlandssvensk, som själv har bidragit med en eller annan skildring har väl undrat, vart hans brev har hamnat, och vad som sker med bidraget sedan det kommit dr. Tiberg tillhanda. Vi ha därför rest ut till Uppsala och under dr. Tibergs ledning sett oss omkring under de låga valven uppe i Carolina Rediviva, där dr. Tiberg och hans två medhjälpare utför ett drygt arbete för att bevara minnena av den estlandssvenska kulturen och det estlandssvenska folkmålet åt kommande generationer.

Den synliga delen av arbetet utgöres av dels en rad anteckningshäften, innehållande dr. Tibergs anteckningar från Estland och Sverige, registrerade i datumfölj, dels ett stort kortregister, utgörande en estlandssvensk ordbok, som oupphörigen utvidgas och kompletteras, dels ett sakregister på ordlappar och slutligen en rad kuvert med estlandssvenskarnas egna bidrag.

Primäranteckningarna, d. v. s. de uppteckningar, som dr. Tiberg gör vid sitt besök hos estlandssvenskarna personligen jämte det material, som de estlandssvenska sagesmännen skriver

livets bittra växlingar, men också om Guds trofasthet.

Fastän storkriget upphört för mer än ett och ett halvt år sedan, råder fortfarande osäkerhet i världen, och den riktiga friden är borta. Hur innerligt önska vi ej alla, att julens glada budskap till människosläktet måtte bliva verklighet. Detta budskap kommer emellertid inte att uppfyllas, förrän Kristi ord: »Bröder, älsken varandra», kunnat inpräntas i alla människors hjärtan. Skalden uttrycker detsamma i följande välbekanta strofer:

Blir vad själviskt är förgäta,
Blir inom Dig Gudsbeläta
Härligare danat ut,
Genom släkte och till släkte
Skall, hur långt än öknen räckte,
Du Jordanen nå till slut.

Till alla fränder önskas God Jul och Gott Nytt År!

G. P. Utas.

med landsmålsalfabet, införas småningom på den estlandssvenska kortordboken. Från början innehöll denna ordbok ungefär 5.000 dagösvenska ord. Nu har den vuxit till omkring 14.000 utskrivna uppslagsformer med c:a 4 belägg för varje form jämte minst 10.000 kort med exempel. En del former ha upp till 8 belägg, d. v. s. de finnas upptecknade från 8 olika estlandssvenska dialektområden inberäknat Dagö och Gammalsvenskby. Alla uppgifter hållas i sär i fråga om ursprungsorten och sagesmännen.

Från många sagesmän inkomma dialektuppteckningar på riksspråk med beteckningar på dialekt eller på dialekt i grov beteckning. Den flitigaste brevskriverskan har Kristina Knutas från Gammalsvenskby varit. Hon har skrivit sammanlagt 12 band på sitt språk över de mest skilda och mångsidiga ämnen. Av dessa band äro 5 st. översatta till riksspråk. Från Sutlep finnas likaså stora samlingar av Fridolf Isberg, skrivna på riksspråk med dialektord. Efter estlandssvenskarnas ankomst till Sverige 1943 ha många skrivande sagesmän från olika orter bidragit med mycket stora samlingar. De skickligaste dialektskrivarnas texter kan man efter personlig känedom om deras språk skriva om på landsmålsalfabet. Alla texter, som kommer in, gås noggrant igenom och detaljer, som äro ovissa, lämnas t. v. med frågetecken för vidare utfrågning. I regel uppgöras kompletteringsfrågor, som kunna bli rätt vidlyftiga; eller också markerar man i kanten var ytterligare utfrågning skall ske. De flesta sagesmän, som skriver på dialekt, gör själva översättningar till riksspråket.

Stora samlingar måste detaljregistreras, så att man vet både vad som finns och vad som inte finns i dem. Sålunda är allt material från Dagö och Gammalsvenskby detaljregistrerat. Detta register bildar stommen i sakregistret, som dessutom t. v. har utvidgats med en förteckning över fotografier, teckningar och skisser. Vidare har ett tredje register påbörjats för dialektanteckningarna med grov beteckning. Detta blir på samma gång ett slags första sakregister till dessa samlingar.

Luckorna i materialet utfyllas genom utfrågning. Denna sker dels genom direkta anteckningar med landsmålsalfabet vid dr. Tibergs personliga besök, dels genom brevväxling och dels genom utsändande av fylligare frågelistor för skilda ämnen. Att göra upp en sådan frågelist, som t. ex. införts i tidigare nummer av Kustbon, kan ibland ta avsevärd tid. F. n. håller man på att göra upp ett register över inkomna uppgifter om årets helgdagar, och när tiden medger, skall en frågelist uppgöras. Ju fylligare sageregistren bli, dess lättare blir det att göra upp frågelistor.

Till landsmålsarkivet kommer det in material från nästan alla språkområden. Det har väckt

ODENSHOLM

Ur Albert Engström »Mitt liv och leverne».
Albert Bonniers Förlag A/B.

Så länge jag lever, skall jag minnas en liten havsvik med solbelyst sandstrand, där små ilskna vågor krossas till skum bland lösryckt tång och glattslipade kalkstenar. Utanför en rad klippor och grund, där vita bränningar dåna, rullar Finska viken mörkblå med fräsande toppar. Det blåser storm, men luften är ljum och på stranden, där havsvinden brett ut enbuskarna som gröna mattstumpar, springa tre män omkring som vilda och glada barn, Zorn och Gallén och jag. Vi ha badat och dricka solen och dofterna från havet med våra munnar och kroppar. Och när vi lägga oss på rygg på den torrbrända marken där små tvinande blommor dofta, sveper blåsten om oss som böljande silke och vi spänna och knyta musklerna i glädje över att vara till. Vi känna oss i släkt med ejdrarna som kretsar utanför näthusen och i släkt med de vita stormmolnen som jaga varandra in mot Estland.

I går kommo vi hit i den börjande skymningen. Under långa timmar av stiltje hade vi sett den lilla öns kapell och fyrtorn hägra i vår kurs från Baltischport, där barbarer i gendarmuniform sökt göra vårt liv surt.

Allt nog — vi närmade oss Odensholm. Ön är skyddad av fästningsverk, byggda av istidens ingenjörer, en ringmur av grund med små kryphål emellan, där inseglingen är hasard, om man inte är i besittning av de hemliga korten, och det voro vi icke. Kvällsbrisen gav fart åt skutan, och plötsligt gulnade vattnet. Mellan de ljusa bottenstenarna vaggade tångruskorna och vi beredde oss på en liten grundstötning, då vi upptäckte en fiskarbåt på väg ut till havs. Vi hissade lotsflaggan, vi varnade grund överallt. Vi sökte gå ut samma väg vi kommit. Då vänder fiskarbåten, man svänger armarna och pekar. Vi falla av, skutan får fart och vi tro oss klara, då fiskarbåten, rodd av kraftiga armar, är alldeles inpå oss, och en man ropar på svenska: — Fall mera! Det ligger en stor sten framför er! Vi föllo förbi ett grund som annars skulle ha skaffat oss nattarbete, och voro räddade. Båten lägger till längs MEJT, och lotsen stiger ombord. Hans gång på vårt däck

är stolt som en vikings och med sina nakna fötter går han säkert som på sitt eget stugugolv. Lova, falla, lova, falla, och under det han lotsar oss in i hamnen, lär han oss vägen ut därifrån, vårt nästa behov.

— Här på stranden ser ni tre stora stenar. Då ni seglar ut, skall kapellet vara i linje med den mellersta stenen. Strax till vänster om kapellet står en rönn. Tar ni den rönnen i linje med stenen, så går ni på grund.

Så säger han plötsligt: — Är ni svenskar?

— Ja.

— Vi äro av samma stam. Gud välsigne!

Och han räckte fram handen åt oss. Det var, som om vi skulle ha hälsat på någon av våra förfäder tio släktled tillbaka i tiden. Hans tal flöt lugnt och klart utan onödiga ord, värdigt och vackert, och då vi äntligen lågo i hamn och han gått ombord på sin skötbåt, kände vi att vi voro hela öns välkomna gäster.

Det var sent, men vi gävo oss ej tid att vänta till följande morgon. Vi rodde i land vid ett litet hus med livräddningsstationernas allvarliga röda kors på dörren och vandrade upp mot byn, vars gråa tak skyntade bland gröna träd på halvannan värsts avstånd. Vägen gick över en sandslätt med låga enbuskar och här och där små sävkantade gölar, där ejdrar, måsar och småspovar orädda simmade omkring eller gravitetiskt spatserade på stränderna. Vi komma till det lilla kapellet med sin kyrkogård, över vilkens port en gammal galjonsbild, föreställande en präst i 1700-talets dräkt, tronade.

Kapellet verkar blankslitet av stormarna och gravstenarna se ut som tvinande växter av fohistoriskt ursprung. Det torra gräset frasar under våra steg och jag tänker på de döda gamla svenskarna som trötta av brottningar med havet slumra härnere.

Vi fortsätta vägen och snart äro vi i byn. Askar skugga de grå, sävtäckta husen, och medan skymningen sänker sig får jag en stämning av medeltid. Så här ungefär bör det ha sett ut hemma för 500 år sedan, och jag är viss om att det gjorde det. Ur en ladugård kommer en kvinna tassande i sälskinsskor och vi tilltala henne. Hon svarar

uppmärksamhet bland arkivets tjänstemän att estlandssvenskarna går i land med så svåra uppgifter ifråga om både skrivning och ritning. Bland teckningarna finnas många verkligt skickligt och noggrant utförda ritningar av bl. a. båtar och bostäder samt många humoristiska teckningar, som framställer bröllop m. m.

Huvudsyftet med det arbete, som Landsmålsarkivet utför, är att samla folkligt äkta uppgifter från så många orter som möjligt om så många ämnen som möjligt, helst helt på dialekt med översättning, men i varje fall alltid med dialektord. Mer än någonsin framstår språket som bärare av den estlandssvenska folkulturen. Det folkliga föreställningssättet särskilt när det gäller folketro, rättsuppfattning och överhuvudtaget andlig kultur får man mest pålitligt och oförändrat om man håller sig till folkets egna ord. Det gäller att hålla sig fri från påverkningar av vetenskapliga förklaringar, men på samma gång måste man använda vetenskaplig bearbetning av skilda ämnen för att inte utelämnat frågor, som vetenskapen vill ha svar på.

För inriktningen av allt detta arbete står estlandssvenskarna i tacksamhetsskuld till grundaren av Landsmålsarkivet, professor Herman

Geijer, om länge var dess ledare. Det var prof. Geijer, som sände ut dr. Tiberg till Dagö 1923. Sist var dr. Tiberg i Estland 1935. Kontakten med Gammalsvenskby upptogs hösten 1929. Fr. o. m. år 1943 upptogs arbetet på Landsmålsarkivets estlandssvenska avdelning med förnyad kraft och efter bredare plan, sedan Kungl. Maj:t gett anslag till »en systematisk undersökning av de hitflyttade estlandssvenskarnas folkliga kultur».

De undersökningar, som utföras annorstädes än i Uppsala, skola icke här beröras.

Det närmaste målet för forskningarna är att ge ut en serie häften med sakschildringar över ämne efter ämne från olika delar av området. Dr. Tiberg håller dessutom på med en grammatisk bearbetning av estlandssvenskarnas språk såsom en förberedelse för en gemensam estlandssvensk dialektordbok.

Innan vi lämnade Uppsala och de märkliga samlingarna på estlandssvenska, bad dr. Tiberg oss att framföra ett varmt tack till alla estlandssvenskar, unga och gamla, män och kvinnor som med flit och intresse bidragit till att underlätta undersökningens krävande arbete.

R. Rosen.

på en underlig gammalsvenska, och medan vi prata, kommer folk till. Om några minuter äro vi förstådda, välkomna, och gäster i en stuga, som snart fylles av byns män och kvinnor. Ty vi äro svenskar, riktiga svenskar från det gamla Sverige och blodet binder.

..Varför får jag icke bli sentimental? Låt mig vara modern och för några ögonblick känna, hur tårarna fylla mina ögon, tårar av glädje över att ha fått komma hit.

I den stora, svarttrökta, rena stugan dukas vår kvälls- vard upp av kraftiga blåögda kvinnor. På bänkarna bredvid oss sitta våra gamla blonda vikingar med vackert skurna ansikten och fråga oss om Sverige, men vi övervåldiga dem med frågor om Odensholm.

Över dörrposten läser jag årtalet 1905 och frågar, varför just det årtalet står där. Varje nyår målas det nya årtalet dit i varje stuga för att öborna skola komma i någon slags kontakt med tiden, som flyr. Ty faktiskt är deras liv inrättat på samma sätt som vårt för ett halvt år-tusende sedan.

Sedan många århundraden har Odensholm varit befolkat av svenskar, men för 600 år sedan kom pesten och gjorde ön till en öken. Sedan kom en man från Sandhamn dit med sin familj. Vår värd pekar på en liten pojke och säger: — Den där pojken är tionde ledet från den Erik, som seglade hit från Sandhamn. Vi kalla oss Erkas efter honom.

Efter pesten hade estniska sjörövare sitt tillhåll här, men Gustav II Adolf lät befolka ön med svenskar för att få ordning i trakten. En gång länge efteråt kommo kapare från fastlandet för att röva och plundra. Men dimma kom från sjön och Odensholmsborna togo sig före att dunka på sina kokkärl, varpå kaparna blevo rädda och lämnade ön. De hade satt sina båtar i land vid ett rev, som där- efter kallas Kaparevi.

Sagens ande fyller stugan, och det berättas den ena historien efter den andra.

Ön har privilegier från Gustav II Adolf eller Kristina och lämnar i skatt sedan urminnes tider 4 tunnor salt fisk och 4 tunnor torkad, sammanskott från de 7 familjer med tillsammans omkring 100 medlemmar, som bo där. Men nu vet man icke till vem det där skall lämnas. En estländsk baron sades ha köpt ön och kom för att förändra villkoren, men öborna betrakta sig fortfarande som svenskar och i sin goda rätt på grund av de månghundra-åriga privilegierna och underkasta sig ingen förändring.

Vi sågo deras ögon glöda, då de talade om baronens försök. De talade om sina sälbössor och försäkrade att de skulle ha gått man ur huse och skjutit så länge krut och bly fanns.

Min själ blev varm.

Vi äto kvällsvard. Brunt bröd, smör, flundra, stekt i svinflott, rökt torsk, Odensholms specialité, rökt flundra, filbunke, hembryggt öl, mjölk — som man ser mat för gudar och hyggliga människor. Sällan har jag njutit av något så mycket som av den rökta torsken och det goda brödet. Så snart ett glas var tömt, påfylldes det genast av den vaksamma värdinnan, ända tills man insåg, att man måste vända det upp och ned. Svensk uppmärksamhet.

Under tiden talades om Odensholm och om Sverige. Med oss talades en noggrant grammatikalisk högsvenska, inlärd ur svenska tidningar och svenska böcker, men sins- emellan och till kvinnorna talades gammalsvenska, vårt och deras faders språk, fast på en särskild dialekt.

Nu vill jag översätta lotsens, som seglade oss in i hamn, samtal med oss på Odensholmsvenska. Eller kanske det närmar sig Runösvenska. I varje fall är det intressant:

— Fall maira! En storan stain er fraferel!

Här oba strändi sen i tri stor stain. Tätå ni gå segol, tå ska kappli bli uti räsa mä mittmillastain.

Oba vinstursia kappli står en rauni braiver. Om ni tova hon raunia uti räsa mä han stain, så gå ni på grunne.

Bara uti hit hamne hovan I inga räddoa fer inga vär! (Men här i hamnen behöver ni inte vara rädda för någon storm.)

Mitt i natten gå vi ombord igen för att sova. Skummet ryker över jollen och stormen tjuiter i vanterna. Men vi bara längta till morgondagen och våra släktingar i land.

»Um Geesa givor en vikar, så ska skrävlinga bli tiner!» Detta är ett ordspråk som användes då man vill under- skatta en karl, och betyder fritt översatt: — Om gud låter mej få en säl, ska du få framfötterna!

Framfötterna äro nämligen intet värda. Men Odens- holmarna visade oss de riktiga framfötterna, för att nu för en gångs skull göra en ordlek.

Deras stugor stodo öppna för oss, och vid måltiderna bullades allt upp. Vi drucko tremänningsöl ur trästänkor, där träet hade insupit ölets själ så att kanten kändes stark och god att suga på. Torsken doftade och brödet doftade.

Vägg om vägg med oss röktes torsken, där den hängde på sina takstänger. Jag måste sätta mig där och teckna interiören och låta mina kläder suppa in den hälsobringan- de röken som sedan generationer trängt in i takbjälkarna och gjort dem svarta och vackert blanka.

I stugans fönster står en underlig växt i en kruka. Jag frågar, och får veta att det är kajennpeppar — »för att ha i brännvinet, när karlarna blir livsjuka».

De karlarna, de äro sig lika, till och med på Odensholm! Kvinnan som upplyste mig om kompositionen verkade stenålderskvinna och hade antagligen fått klart för sig att endast karlars sjukdomar kräva brännvin och kajenn!

Vi gå omkring på gårdarna. Plötsligt se vi en levande silhuett mot luften. Det är en pojke som är uppe på stegen för att se efter i havet om någon behöver livräddning. Då får jag reda på, att Odensholmarna i år ha räddat 4 skeppsbesättningar utan att få en kopek för besväret. Det är en herr Gut i Reval, som tydligen kan lämna upplys- ningar om, vart pengarna tagit vägen.

— Inte begär vi pengar för sådant, men då det betalas ut pengar, varför skulle vi inte få dem?

Jag lovar att påminna herr Gut. Jag hoppas att han får läsa det här.

På väggen i en stuga läser jag följande nyårsgratulation med teckningar:

1905

»Ett gott nitt år, att fiskar får som ingatt år.

Gud må giva lick och hels åt folk å kriar te trivas i år: och än själar och alar mä vintån fås.»

Jag går omkring och njuter av allt detta liv. Jag beundrar takens drakhuvuden, som påminna mig om vikinga- fejder och allt vårt svenska bohemi som lever kvar hos oss än trots allt.

Jag går upp till fyren och beundrar ryssen som vaktar den och som går omkring ensam och oförstådd och skräm- mer urinvånarnas ejdrar genom att spruta hagel över de små gölarna i mänskenet.

Jag beundrar kvinnorna som jag möter, magasin för hälsa och sundhet. Jag ser ut över havet och gläder mig åt landskapets fina och förnäma färg, fina grå och gröna och violetta toner. Jag går in i en stuga och beundrar barometern som hänger i taket. Materialet till den har måst hämtas på fastlandet. Jag beundrar de friska barnen och kvinnorna och förvånar mig över att det icke har blivit inavel på en så avsides liggande ö.

— Men vi tar från fastlandet. Sade man mig. Då kan jag förstå.

Vad skall jag säga mera? En gång skall jag komma till- baka till Odensholm och bo där. Jag hoppas att de sju familjerna, Brus, Grejs, Nibondas, Marks, Erkas, Nigårds och Stavas icke betrakta mig som främmande.

Jag ber mina läsare skicka svenska böcker till dem. Adressen är t. ex.

Brus

Odensholm
Estland.

Återgives med tillstånd av Albert Bonniers Förlag A/B.

Varje estlandssvensk bör prenumerera på

KUSTBON

och bliva medlem i

Svenska Odlingens Vänner

Svenskt inflytande på kulturlivet i Estland

Estlandssvenskarna värna sitt fäderneärv

Av folkskollärare Anton Westerberg.

(Forts. från föreg. nr.)

Med Estlands självständighet 1918 förbättrades också lärarens ekonomiska ställning. Staten betalade 90 % av lönen och kommunen 10 %. Kommunen lämnade sin andel i form av bostad och endast om sådan saknades, betalade kommunen kontant, och läraren fick hyra sig bostad. Dessutom stadgades, att kommunen skulle förse varje skola med några ar åkerjord och ev. höäng, så att läraren kunde hålla ko och möjligen även häst.

Nästan varje sommar anordnades pedagogiska kurser, där lärarkåren fick stifta bekantskap med nya pedagogiska riktningar och metodiska rön.

Timplan för minoritetsskola.

Ämnen	I kl.	II	III	IV	V	VI	S:a tim.
Modersmålet	8	8	6	5	5	5	37
Kristendomskunskap	2	2	2	2	1	1	10
Hembygdslära	2	2	2	—	—	—	6
Räkning och geometri	4	4	5	5	5	5	28
Natur- och hälsolära	—	—	2	2	4	4	12
Geografi	—	—	—	2	2	2	6
Historia och samhälls- lära	—	—	—	2	3	3	8
Främmande spr. (Estn.)	—	2	4	5	5	5	21
Teckning	2	2	2	1	1	1	9
Arbetsövning (slöjd)	2	2	2	2	2	2	12
Sång	2	2	2	2	1	1	10
Gymnastik	2	2	2	2	1	1	10
	24	26	29	30	30	30	169

Birkas folkhög- och lantmannaskola.

Kort efter det den svenska kulturföreningen »Svenska Odlingens Vänner i Estland» bildades, började tanken på upprättandet av en svensk-språkig folkhög- och lantmannaskola diskuteras. Man ville med en dylik skola höja allmänbildningen hos den svenska ungdomen och bland den väcka intresset för modersmålet samt ge estlandssvenskarna, som till minst 70 % livnärde sig av jordbruk, utbildning i deras huvudnäring — jordbruket. Denna vackra tanke kunde emellertid inte realiseras på grund av världskriget 1914. Kort efter det Estland blev självständigt, upptogs tanken på nytt. De estniska myndigheterna ställde sig välvilliga till tanken, och på hösten 1920 kunde skolan börja sin verksamhet i Birkas herrgårds lokaler. Skolans förste rektor blev seminarieläraren i Uppsala K. Andersson. Eftersom det i skolans undervisningsprogram även ingick jordbruksämnen arrenderade skolan av staten c:a 90 har åkerjord och ängsmark. Svensk agronom och svensk husmor följde med rektorn från Sverige. Estlandssvenskarna hälsade denna egna svensk-språkiga skola med största glädje, och skolan

kunde under sitt första verksamhetsår inte på långt när mottaga alla elever, som anmält sig. Under de första 10 åren var skolan den viktigaste kulturhärden i Estlands svenskbygd och var för den skull flera gånger hårt ansatt av mot svenkheten avogt sinnade esters sida.

Under sin tjugotreåriga verksamhetsperiod besöktes skolan av icke mindre än 577 estlandssvenskar, varav 212 manliga och 315 kvinnliga elever. Kommunisterna stängde skolan den 21 juni 1940, lärarna entledigades, jorden beslagtogs, föreningen »Svenska Odlingens Vänner i Estland» upplöstes och dess tillgångar beslagtogs.

År 1918, då frihetskampen satte Estlands folk på det hårdaste prov, när bolsjevikerna stodo utanför Reval, utkom det första numret av den lilla svenskspråkiga tidningen »Kustbon», vilken under tvenne årtionden skulle komma att avspegla den estlandssvenska stammens kulturella strävanden. I »Kustbons» spalter diskuterades livligt tanken på ett svenskt läroverk. För många föreföll tanken absurd. Ett svenskt läroverk i Estland! Vad skulle de fåtaliga svenskättlingarna, jordbrukarna och fiskarna med ett gymnasium? Skulle de ej kunna sköta sin jord utan läroverksutbildning, räckte det kanske ej med Birkas folkhögskola?

Alla tvivelsmål till trots tog tanken alltmer fast form, och slutligen såg de gamla kämparna sin dröm förverkligas. Hösten 1931 möjliggjorde en donation av konsul Bökman, Stockholm, och ett anslag av svenska staten öppnandet av ett privatgymnasium i Hapsal för estlandssvenska barn. Efter fem år utdimitterades den första studentklassen, och under denna tid genomgick det nya läroverket sitt eldprov. Det gällde att hålla skolan ekonomiskt flytande, det gällde att anskaffa lärare och läroböcker från Sverige och sist men ej minst gällde det att få gymnasiet »att växa in» i de konservativa böndernas och fiskargubbarnas medvetande.

Hösten 1932 kom gymnasiets andra klass, nästa år intogs ännu en klass, och det lilla Hapsal började så småningom göra intryck av »estlandssvenskarnas huvudstad». Våren 1936 utexaminerades den första studentklassen. Deras examen blev en glädjefest och en stor dag i stammens historia. Till den högtidliga slutakten hade kommit illustra besök från såväl Estland som Sverige.

Bland gästerna från Sverige må nämnas greve Folke Bernadotte, riksantikvarien Curman och dr G. Hafström.

År 1937 ändrades med den nya skolstadgan läroverkens struktur. Från folkskolans fjärde klass kom man in i progymnasiets första och

Något om svenska jaktlagar och jaktvård

Trots tilltagande odling och bebyggelse å landsbygden kunna vi fortfarande glädja oss åt ett ganska rikt djurliv i Sverige. Sålunda hyser vårt land världens största älgstam, för närvarande beräknad till minst 30.000 djur. Småvilt som hare och fasan förekommer på många håll ganska rikligt, medan däremot beståndet av skogsfågel under senare år gått starkt tillbaka.

Många av våra nyblivna estlandssvenska jordägare torde alltså få tillfälle till jakt och förvisso saknas ej heller jaktlust. Enligt gällande lag har varje självägande jordbrukare och likaså varje arrendator full rätt till jakt på sin egendom, såvida ej undantag gjorts i arrendekontraktet. Hithörande frågor regleras i vår jaktlag av den 3 juni 1938. Här stadgas bl. a. skyldighet att lösa s. k. jaktkort, från vilket tvång jordägare och arrendator dock befrias så länge jakten bedrivs på eget område. Utsträcker den däremot till angränsande marker måste jaktkort kunna företes. *Kortet medför ej jakt-rätt i och för sig, utan denna får förskaffas genom särskilt tillstånd eller avtal av vederbörande jakt-rättsinnehavare*, vanligen markägare. Jaktkort gällande jakt inom tre angränsande socknar fås för tre kronor och kort för jakt inom ett län kostar 10 kr. Dessutom måste varje jägare ha s. k. vapenlicens. Jaktkorten utfärdas av vederbörande landsfiskal, och vapenlicensen erhålles från länsstyrelsen. Dessa papper måste städs medföras under jakt för att vid anfordran kunna uppvisas för polismyndighet. Vanligtvis förekommer numera s. k. jaktvårdsföreningar, och även dessa ha rätt att ålägga sina medlemmar att lösa särskilda jakttillstånd.

Det torde vara skäl att anskaffa och genomläsa ett exemplar av jaktstadgan. Våra myndigheter övervaka numera dess efterlevnad nitiskt, och straffen för överträdelse äro i vissa fall synnerligen kännbara.

Gällande jaktstadga förordnar bl. a. »att jakt må ej bedrivas så, att villebrådet tillfogas onödigt lidande. Den, som sårat villebråd, åligger att vidtaga

efter avslutning av dess femåriga kurs kom man in i det treåriga gymnasiet.

De svenska studenterna drogo ut för att skapa sig en ställning i livet. Flera sökte sig till universitetet i Dorpat, andra sökte sig in i pedagogiet i Reval, andra åter reste över till Sverige för att där fortsätta sin utbildning.

Men den röda terrorn sopade bort de flesta av estlandssvenskarnas ledande män. Gymnasiet stängdes. Mörkret låg tungt över landet. Den ena fiendehären avlöste den andra. Skulle det aldrig ljusna mer? Hårt har den lilla svenska folkspillran på c:a 7.000 personer fått kämpa för sin existens. Men nu stod den på undergångens brant. Med de svenska statsmakternas vänliga tillmötesgående räddade sig c:a 90 % över till moderlandet. Den ojämna, långa kampen är alltså nu slut.

erforderliga åtgärder för dess uppspårande och dödande».

»Från motorbåt, vare sig med inbyggd eller löstagbar motor, eller annat maskindrivet fartyg ävensom bogserad farkost vare all jakt förbjuden; dock skall vad sålunda stadgats icke utgöra hinder för den bofasta kustbefolkningen att under tiden från den 1 okt. till och med den 10 maj nyttja omförmälda fartygsslag vid jakt efter säl och sjöfågel i Bottniska viken och Östersjön.»

»Idkas jakt med drivande hund i område som är av sådan beskaffenhet, att drevet måste antagas komma att huvudsakligen framgå över annans jaktområde, och framgår av omständigheterna uppenbarligen att syftet är att åtkomma villebråd från sistsagda område, vare ansett som om olovlig jakt ägt rum.»

Sistnämnda bestämmelse torde allmänt beröra gårdar av den storlek våra estlandssvenskar besitta. Visserligen är ingen särskild areal angiven för jakt med drivande hund, men det måste anses självklart att gårdar med denna areal äro för små för jakt-sättet. Ingenting hindrar däremot att en dylik jordägare bedriver stövarjakt tillsammans med någon eller några grannar på deras gemensamma marker som tillsammans tagna bli av erforderlig storlek. Men jägaren har även skyldigheter mot det vilda. Villebrådsstammen är ett värdefullt kapital, som ej får beskattas för hårt, utan i stället skall bibehållas och helst förkovras. Under stränga vintrar bör hjälpfoder givas efter råd och lägenhet. Som bekant livnär sig haren gärna av asp bark, varför en eller annan fälld asp kan bli till största nytta en svår vinter med köld och hård skare. Klöverhö är en läckerhet, som traktens harar med förtjusning uppsöka, vilket envar vet som vintertid forslat foder och råkat tappa ett eller annat höfång.

Rapphöns och fasaner äro ytterst tacksamma för hjälpfodring, vartill lämpligen s. k. avränsningsfrö kan användas. I allmänhet kastas detta ut i stora högar utanför logarna, där det snart nog fördärvas och blir värdelöst. Förvara det i stället på någon ledig plats i logen och lägg ut det i lämpliga mängder under en risig, tät gran eller i ett snår. En intresserad jägare och viltvårdare gör gärna ett tak över foderplatsen, men merendels är det fullt tillräckligt med det skydd naturen själv ger.

Till god jaktvård hör också jakt på övertaliga rovdjur. Framförallt bör man se till att de till synes så oskyldiga kattorna ej få bli för talrika i markerna där de kunna åstadkomma svår skada. Räv, hök och kråka böra givetvis efterhållas liksom grävlingen, vars fett lämnar en utomordentligt god smörja till grövre skodon. Räven skjutes lättast vid s. k. vakglugg. I god tid på hösten inmatas traktens rävar med lämpligt bete och först på vintern då tydliga spår visa att åteln besökes var natt, lönar det sig att börja jakten. Skytten sätter sig då i försåt vid den några månader tidigare iordningsställda gluggen. Med tur och skicklighet kan detta jaktsätt bli utomordentligt givande. På sådant sätt har en jägare i vår bekantskapskrets inom loppet av 15 år skjutit över 300 rävar. Även om skinnen numera ej äro så dyra, representera dock 20 skinn ett värde

Estlandssvensk Lucia 1946

Vid estlandssvenska föreningens fest i konsert-
husets attiksal den 23 november i år valdes
enligt gammal tradition en Lucia till luciafesten,
som ägde rum den 15 december. Årets Lucia
blev fröken Alida Bergström från Ormsö, som
ses på bilden ovan.

På lantgård hos estlandssvenskar önskas
hyra ett rum för sommarvistelse, ej långt
från Stockholm.

Svar till: *Lena Wahlström, Svartens-
gatan 8 A, II tr., Stockholm.*

av minst 500 kr., vilket ju är ett gott tillskott till
kassan. Ett annat bra sätt att beskatta rävsstammen,
är att anlägga s. k. konstgryt. En meterdjup grop
gräves i någon lämplig gärdesbacke och förses helst
med 2 ingångar, anordnade som täckta gångar, vilka
båda skola vetta åt samma håll med mynningarna
på ett avstånd av 5 till 6 meter. Grop och gångar
böra helst stensättas för att förhindra att räven
själv åstadkommer utvidgningar. Enkla tak av gamla
bräder, täckta med grästorv, kunna i nödfall
duga. För trivselns skull bör helst litet fin sand
användas till botten i såväl gångar som gryt. Det hela
måste arangeras så att det ej vattenfylls och blir
en dålig brunn. Ett lagom långt järnrör placeras mot
gropens tak och i detta ställes en kort järnstång.
När alltså grytet blivit bebott skrämmer man ut
vederbörande genom stötar och buller med nyss-
nämnda järn och räven skjutes alltså i språnget. Ett
dylikt gryt anlägges på någon dag och ger i de flesta
fall sin ägare stort nöje. (På begäran sändes gärna
ritning.)

Höken är mycket mera allmän än vad man tror.
Den fångas lätt i s. k. hökbur, vilken lätt nog kan
tillverkas av envar snickarkunnig. (På begäran till-
handahålles gärna ritning.) Undertecknad fångade
en vinter 13 hökar med en sådan bur. De hade för-
modligen annars utrotat traktens raphöns, vilka
påföljande år blevo synnerligen talrika.

Till sist, anslut Er till ortens jaktvårdsförening!
Avgiften är ingen eller obetydlig och Ni skall snart
nog få vänner bland traktens jägare, som med gläd-
je skola sätta Er in i svenska jaktförhållanden.

S. Bruzelius.

Översikt

över antalet personer som erhållit svenskt med-
borgarskap.

Genom kommitténs för estlandssvenskarna
försorg ha till den 30 november i år 1.950 ansök-
ningshandlingar, omfattande 4.669 personer, in-
lämnats till Kungl. Maj:t för erhållande av
svenskt medborgarskap. Hittills ha 1.338 ansök-
ningar beviljats och därigenom hava 3.400 est-
landssvenskar erhållit svenskt medborgarskap.
26 ansökningar gällande 51 personer ha icke be-
viljats och 586 ansökningshandlingar berörande
ytterligare 1.218 estlandssvenskar äro f. n. föremål
för myndigheternas prövning.

Estlandssvenskarna, uppdelade efter gamla
bosättningsområden, ha inlämnat och erhållit
svenskt medborgarskap enligt följande:

	Antal perso- ner för vilka medborgar- skapsansökan inlämnats.	Antal perso- ner vilka hit- tills erhållit svenskt med- borgarskap
1) Ormsö	1.584	1.223
2) Rikull	1.188	949
3) Nuckö	787	508
4) Rågö	178	171
5) Runö	195	141
6) Nargö	106	91
7) Reval	286	144
8) Odinsholm ..	54	46
9) Vippal	102	49
10) Korkis	66	25
11) Hapsal	47	27
12) Övr. Estland ..	76	26
Summa	4.669	3.400

Utom ovannämnda 3.400 personer ha under
tiden ytterligare 30 estlandssvenskar erhållit
svenskt medborgarskap genom giftermål med
svenska medborgare. Av dessa ha 24 estlands-
svenskor ingått äktenskap med rikssvenskar och
6 estlandssvenskor med estlandssvenskar, vilka
före ingåendet av äktenskap redan varit upptagna
såsom svenska medborgare.

Då c:a 7.300 estlandssvenskar äro upptagna i
kommitténs matrikel, återstå således c:a 3.870
estlandssvenskar, som ännu icke erhållit svenskt
medborgarskap.

*Giv framtidsvärde åt
Edra redskap!*

Nät, Not, Skötar

av prima långfibrig bomull, väl knutna ef-
ter skarpa mått på maskstolparna. Skötar
och nät av utvalt gult egyptiskt garn med
fisklig mjuk styrka. Detta garn krymper
minst och varar längst.

Stort lager - Snabb expedition!

Lundgrens Fiskredskaps-Fabrik
Stockholm St.

Telefoner: 10 21 22, 20 10 22

Priskurant gratis

Estlandssvensk tog pris i hästplöjning

S. L. U. i Uppsala län har anordnat tävlingar i hästplöjning både inom respektive kommuner och inom länet. Därvid har en av våra estlandssvenska lantbrukare, rikullbon *Torgny Schönberg* lyckats erhålla en fin placering med ett fint poängantal. *Torgny Schönberg*, som i mars 1946 övertog gården Bärby i Ramsta socken, Navestabro, och brukar den tillsammans med sin far *Alexander Schönberg*, kom som 1:a man bland 4 deltagare i tävlingarna inom kommunen. Hans resultat var då 92 poäng. Varje första man i motsvarande kommun fick delta i tävlingarna inom länet. Här var konkurrensen emellertid hårdare och *Schönberg* kom på 10:e plats bland 16 deltagare med 82,10 poäng. Bästa resultat vid tävlingarna inom länet var 86,35 poäng.

Efter tävlingens slut inbjöds deltagare och bedömningsnämnden till värdfolket, familjen *Jansson*, *Vallgårda*.

Familjenytt

FÖRLOVNING:

I Katrineholm den 1 december 1946 mellan estlandssvensken *Johannes Thomsson* från Nuckö och estlandssvenskan, fröken *Sofia Bles* från Nuckö.

VIGSEL:

I Nyköpings Östra församling den 2 november 1946 mellan rikssvensken sjukvårdaren *Knut Börje Sjörén* och estlandssvenskan, fröken *Erlanda Melita Freiman* från Nuckö. Vigseln förrättades av komminister *Thorsten Arcini*.

I Gryts församling, Södermanlands län den 23 november 1946 mellan estlandssvensken ladugårdsförmannen *Anton Åkerblad* från Rikull och estlandssvenskan, änkefru *Martha Fagerlund* f. *Talberg* från Rikull. Vigseln förrättades av kyrkoherde *Karl Bäckgren*.

FÖDDA:

Paap Mihkel, född den 25 juni 1946 i Sundsvall, son till *Erika Ingrid Rajulaid* född *Tammeveski* och *Aarne Rajulaid* från Hapsal.

Bo Anders, född den 30 oktober 1946 i Lidingö, son till *Maria Magdalena* född *Lönnlund* och *Anders Nee* från Runö.

DÖDA:

Hans Applblom, född den 9 november 1889 på Ormsö, avled den 12 november 1946 i Stockholm.

Fru Natalie Klanberg f. *Viksten*, född den 25 december 1890 på Nuckö, avled den 3 november 1946 i Nyköping.

Fru Maria Vesterblom, f. *Karu*, född den 6 ja-

Vår kära Mor

Maria Nyholm

född *Alberg*

född den 14 juli 1868 på Ormsö
avled den 27 november 1946 i Tjureda

Djupt sörjd och saknad av barn, barnbarn,
släkt och många vänner.

Solen har dalat och dagen är slut,
Stilla är klappande hjärtat.
Skönt är att vila från lidandet ut,
Och från allt som har smärtat.

Adam Talberg

Född den 27 juni 1868 i Rikull
avled den 15 november 1946 i Stjärnhov

Sörjd av maka, barn och barnbarn
Maria Talberg

Fader sov i ostörd ro
Uti gravens tysta bo.
Jesus som Dig livet gav
Skall Dig väcka ur Din grav.

nuari 1878 i Kolpina, avled den 19 november 1946 i Torshälla.

Anders Nyman, född den 21 mars 1879 på Ormsö, avled den 20 november 1946 i Munktorp.

Adam Talberg, född den 27 juni 1868 i Rikull, avled den 15 november 1946 i Gryt.

Änkefru Lena Viberg f. *Vesterman*, född den 20 februari 1859 i Rikull, avled den 17 november 1946 i Stjärnhov.